

THÁP DÂN SỐ biểu thị cơ cấu tuổi và giới tính của dân số bằng hình học (vì vậy còn có tên là tháp tuổi – giới tính). Tháp dân số có hình dạng giống như một kim tự tháp hay hình tháp. Tháp dân số được phân chia thành hai phần bằng một trục thẳng đứng ở giữa được gọi là trục tuổi dùng để biểu diễn độ tuổi hoặc nhóm tuổi của dân số. Trên trục này, độ tuổi có thể được chia chi tiết theo từng tuổi, hoặc các nhóm tuổi với khoảng cách đều nhau,

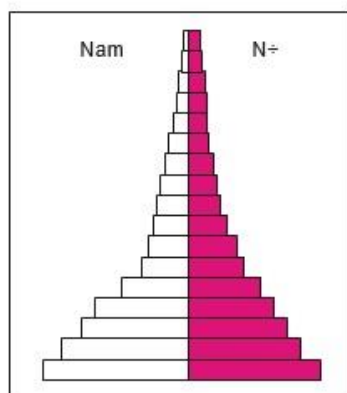
thường là 5 hoặc 10 tuổi. Các thanh hình chữ nhật nằm ngang hai bên trục tuổi biểu thị cơ cấu dân số theo tuổi của nam và nữ, bên trái là nam, bên phải là nữ.

Chiều dài của các thanh nằm ngang biểu diễn số nam, nữ của từng độ tuổi hay nhóm tuổi hoặc tỷ lệ nam, nữ trong từng độ tuổi, nhóm tuổi trong tổng số dân. Hình dạng của tháp dân số không chỉ cung cấp các thông tin khái quát về cơ cấu tuổi và giới tính của dân số vào thời điểm xác định, mà còn có thể cho phép đánh giá đặc điểm cơ bản của tái sản xuất dân số trong quá khứ phân tích các yếu tố tác động làm thay đổi quy mô và cơ cấu tuổi, giới tính của dân số trong những thời gian trước đó, đặc biệt các yếu tố như chiến tranh, di dân hàng loạt, nạn đói, bệnh dịch ... Đồng thời, tháp dân số còn cho phép dự báo được xu hướng phát triển dân số trong tương lai.

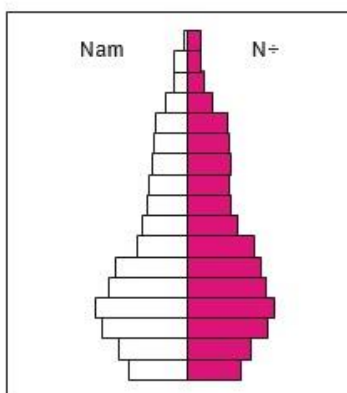
Ba dạng mô hình tháp dân số cơ bản: Dựa vào hình dạng của các tháp dân số, ta có thể phân chia thành 3 loại tháp cơ bản: mở rộng, ổn định, và thu hẹp.

Tháp dân số mở rộng có hình nón, đáy tháp mở rộng, càng lên cao càng thu hẹp lại nhanh thể hiện mức sinh cao, tuổi thọ trung bình thấp, đây là đặc trưng của dân số các nước đang phát triển, như Maroc, có dân số trẻ tăng nhanh.

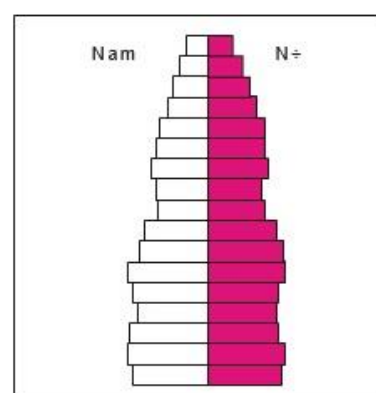
Ma Rốc (Mở rộng)

Ca-na-đa (Thu hẹp)

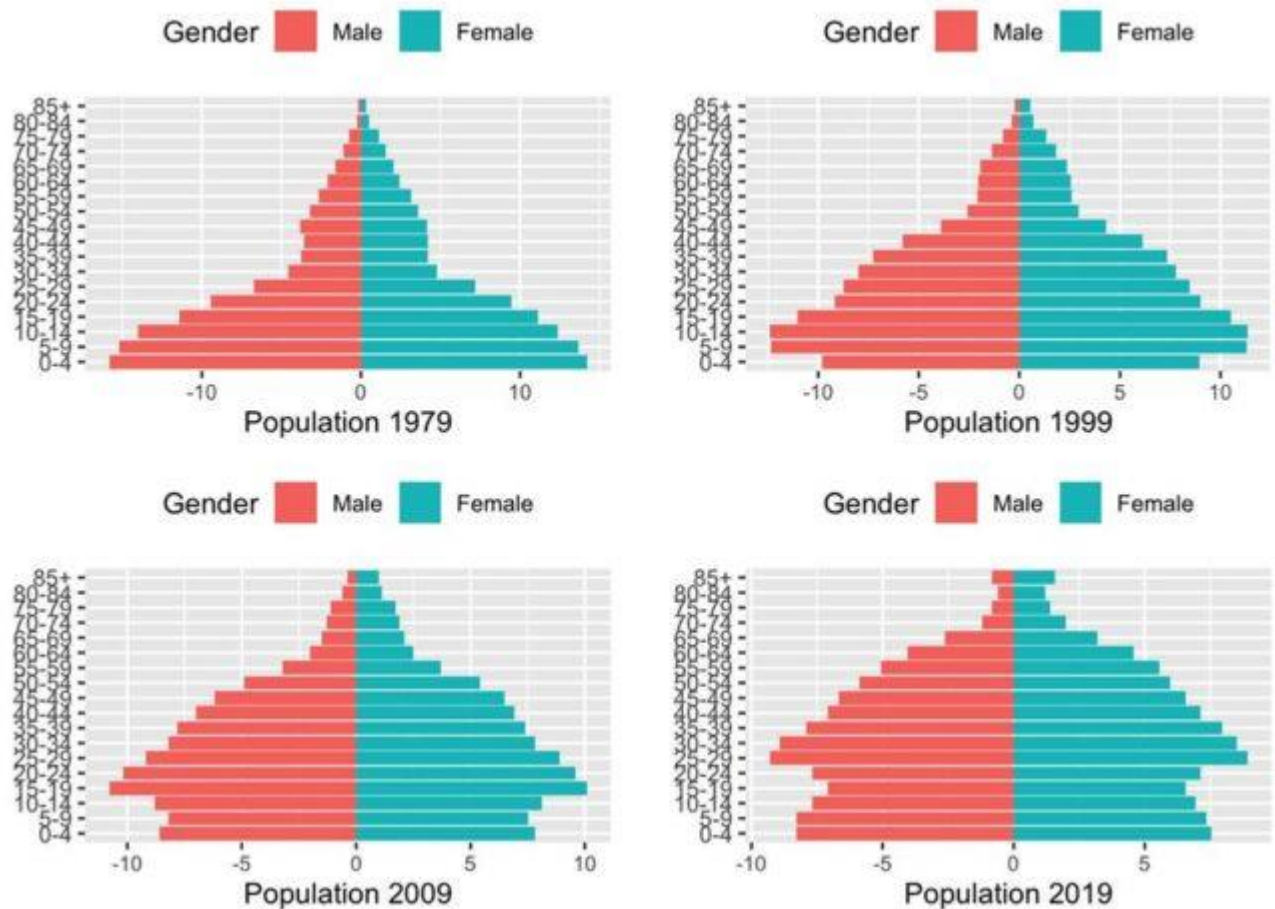
Thụy Điển (Ổn định)

Tháp dân số thu hẹp, điển hình là tháp dân số của Canada. Tháp có đáy tháp thu hẹp hơn so với kiểu mở rộng, phần giữa phình to ra, phần trên của tháp mở rộng hơn thể hiện mức sinh có xu hướng giảm, tuổi thọ trung bình gia tăng, đặc biệt tỷ lệ dân số trong tuổi lao động cao, đây là đặc trưng cho dân số trưởng thành, dân số tăng chậm.

Tháp dân số ổn định, Tháp có đa số các phần tương đương nhau, thể hiện số người trong phần lớn số các nhóm tuổi gần bằng nhau, có mức sinh thấp, tuổi thọ trung bình cao. Đây là đặc trưng của dân số các nước phát triển, như Thụy Điển, có dân số già tăng rất chậm, hoặc không tăng.

Tháp dân số Việt Nam qua các cuộc Tổng Điều tra Dân số 1979, 1999, 2009 và 2019 cho thấy đáy tháp đã thu hẹp trong khi phần giữa và phần trên của tháp đang mở rộng dần thể hiện quá trình giảm sinh và già hóa dân số đang diễn ra mạnh mẽ. Hình 1 cho thấy tuổi trẻ em ‘teo’ lại, trong khi đó tuổi già ‘phình’ ra theo thời gian. Cùng với quá trình này, tốc độ tăng dân số cũng giảm nhanh.

Hình 1. Tháp dân số Việt Nam 1979-2019

Ghi chú: Số liệu là phần trăm tính trên tổng dân số cho từng giới tính. Màu đỏ là nam giới, màu xanh là nữ giới.

NGUYỄN ĐỨC VINH

Tài liệu tham khảo

1. World Population Prospects, *the 2010 Revision*, Website of the United Nations Population Division with population pyramids for all countries
2. U.S. Census Bureau, *International Statistical Agencies*
3. U.S. Census Bureau, *International Database (IDB)*